

Postępowanie grupowe – analiza regulacji w wymiarze teoretycznym i praktycznym po czterech latach jej funkcjonowania

Marta Dębiak

Radca prawny przy OIRP w Warszawie, współnik w kancelarii Bąk i Dębiak Kancelaria Radców Prawnych s.c. Absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie oraz studiów doktoranckich w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Aktualnie pracuje nad rozprawą doktorską w dziedzinie ekonomicznej analizy postępowania cywilnego. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół prawa cywilnego (materiałnego i procesowego) oraz polityki wymiaru sprawiedliwości.

Class Action – an Analysis of the Relevant Regulations Through a Theoretical and Technical Prism after Four Years of its Operation

---

The article gives a reflective account of the institution of so-called class action under Polish law. This institution was introduced to the Polish civil procedure on July 19th, 2010 by the Act of December 17th, 2009 on pursuing claims in group proceedings (Dz. U. 2010, No. 7, pos. 44), the principal effect of which has been to make it possible to bring collective actions to Polish courts. Data presented in the article pertains to a period of almost four years: from July 19th, 2010 to June 30th, 2014. The article is divided into three parts. The first one comprises a theoretical overview of the characteristics of the Polish regulation of class action, with a particular emphasis on the purposes that the legislator wanted to achieve by introducing the institution, as stated e.g. in the explanatory statement to the bill. The second part of the article examines the statistical and practical dimensions of the institution in issue. Numerous examples of class actions brought before the Polish courts are laid out, with a selection of the most interesting final judgments, discussed in depth. The last fragment purports to offer a summary of the issue in question, drawing conclusions on the functioning of the institution of class action proceedings under Polish law. Appended to the conclusive remarks is an evaluation of advantages and disadvantages of the current regulation as well as recommendations of the requisite changes in the future.

W dniu 19 lipca 2010 roku weszła w życie ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym¹ (dalej: u.d.r.p.g.) i od tego dnia możliwe jest wnoszenie do polskich sądów tzw. pozwów grupowych, również w sprawach dotyczących okresu przed wejściem w życie ustawy. Od tamtej pory minęły ponad cztery lata, warto więc pokusić się o pewne podsumowanie tego okresu, w tym ocenę funkcjonowania wprowadzonej regulacji w ramach polskiej procedury cywilnej.

Pozwy grupowe – formalnoprawne ramy regulacji

I

Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym wprowadziła do polskiego prawa procesowego instytucję pozwów grupowych funkcjonujących od lat w wielu państwach europejskich (Wielkiej Brytanii, Włoszech, Holandii, Portugalii, państwach skandynawskich) oraz pozaeuropejskich (Izraelu, Brazylii, Australii, Kanadzie, Stanach Zjednoczonych). Jak wynika z uzasadnienia do projektu ustawy², polska regulacja wydaje się najbardziej zbliżona do modelu szwedzkiego³. Podobieństwo⁴ to dotyczy w szczególności:

- 1) kryterium formalnego, a mianowicie aktu prawnego normującego to zagadnienie – polska regulacja, wzorem szwedzkiej, została unormowana w odrębnym akcie prawnym (nie w ramach kodeksu postępowania cywilnego);
- 2) sposobu kształtowania się grupy składającej pozew – polski ustawodawca, analogicznie jak w systemie szwedzkim, zdecydował o wyborze modelu *opt-in* (w przeciwieństwie do modelu *opt-out*⁵ funkcjonującego głównie w Stanach Zjednoczonych, ale również w Kanadzie, Portugalii, Australii czy Holandii), zgodnie z którym grupa kształtuje się przez wyraźne oświadczenie podmiotów, posiadających cechy pozwalające na przystąpienie do grupy, o chęci objęcia ich pozewem grupowym;
- 3) katalogu osób, które mogą wystąpić z pozewem grupowym (być reprezentantem grupy) – w polskim modelu, podobnie jak w szwedzkim, katalog ten został ograniczony wyłącznie do członka grupy oraz organu ochrony prawnej, jakim jest rzecznik konsumentów (choć w Szwecji katalog organów ochrony prawnej jest bardziej rozbudowany); wprowadzony został również obowiązek zastępstwa powoda przez adwokata lub radcę prawnego;

1 Ustawa z dnia 17 grudnia 2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym (Dz.U. z 2010 r., nr 7, poz. 44).

2 Rządowy projekt ustawy o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym (druk sejmowy nr 1829), <http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/wgdruku/1829> (dostęp 18 lutego 2015), uzasadnienie.

3 Por. Group Proceedings Act issued on 30 May 2002. Government Bill 2001/02:107, Commissioners Report, 2001/02:02:JuU16, Riksdag Communication 2001/02:246, <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/02/77/67/bcbe1f4f.pdf> (dostęp 18 lutego 2015).

4 Por. T. Jaworski, P. Radziemiński, *Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym. Komentarz*, Warszawa 2010, komentarz do art. 1; Rządowy projekt ustawy..., cyt. wyżej, uzasadnienie; R. Kulski, *Opinia o rządowym projekcie ustawy o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym* – <http://orka.sejm.gov.pl/proc6.nsf/opisy/1829.htm>. Niezależnie od podobieństwa występują również fundamentalne różnice, takie jak zakres przedmiotowy ustawy, który w polskiej regulacji jest określony w dość wąski sposób, natomiast szwedzka

ustawa dopuszcza właściwie nieograniczony katalog spraw cywilnych; kolejną różnicą to rodzaje pozwów w postępowaniu grupowym – polska ustawa przewiduje jeden rodzaj, w modelu szwedzkim są trzy:

- a) prywatne powództwo grupowe (wytacza je reprezentant, będący jednym z członków grupy, i prowadzi je na rzecz swoją i pozostałych członków grupy),
- b) powództwo organizacji (wytaczane przez organizacje porządowe przeciwko przedsiębiorcom w sprawach z zakresu prawa konsumenckiego i ochrony środowiska),
- c) powództwo publiczne (wytaczane przez organ administracji publicznej właściwy ze względu na charakter sprawy).

5 Model *opt-out* zakłada, że grupy formuje się na podstawie oświadczenia podmiotu o niezaliczaniu go do postępowania (nieobjęcia jego skutkami), pomimo posiadania przez ten podmiot właściwości, które formalnie umożliwiają zaliczenie go do grupy (klasy), a wyrok zapadły w sprawie rozciąga się na wszystkich członków grupy – również tych nienazwanych i niezidentyfikowanych.

- 4) zasady określenia wysokości wynagrodzenia pełnomocnika – w obu regulacjach występuje możliwość ukształtowania wynagrodzenia pełnomocnika w oparciu o tzw. zasadę *success fee*, uzależnioną od wyniku sprawy;
- 5) kontroli ugody – w polskiej ustawie, analogicznie do szwedzkiej, wprowadzono sądową

faktycznej⁶. Choć definicji tych pojęć można w literaturze przedmiotu spotkać wiele, w niniejszym opracowaniu przyjęto, że roszczeniami jednego rodzaju są procesowe roszczenia wynikające z jednego typu stosunku prawnego (np. odpowiedzialność za produkt niebezpieczny, za szkodę spowodowaną w wyniku katastrofy w ruchu, za szkodę spowodowaną

Polska ustawa o dochodzeniu roszczeń grupowych reguluje postępowanie sądowe w sprawach cywilnych, w których co najmniej dziesięć osób dochodzi roszczenia jednego rodzaju, opartego na tej samej lub takiej samej podstawie faktycznej.

kontrolę zawarcia ugody; zgodnie z art. 19 ust. 2 u.d.r.p.g. sąd może uznać za niedopuszczalne zawarcie ugody, jeżeli okoliczności sprawy wskazują, że czynność ta jest sprzeczna z prawem, dobrymi obyczajami albo zmierza do obejścia prawa lub rażąco narusza interes członków grupy;

- 6) zakresu powagi rzeczy osądzonej – w obu aktach nie została wykluczona możliwość dochodzenia roszczenia uzupełniającego (ponad zasądzone w ramach postępowania grupowego) w odrębnym, indywidualnym postępowaniu sądowym; dopuszczalne jest również (pomimo wszczęcia postępowania grupowego) dochodzenie roszczeń przez osoby, które nie przystąpiły do grupy lub z niej wystąpiły.

II

Polska ustawa o dochodzeniu roszczeń grupowych reguluje postępowanie sądowe w sprawach cywilnych, w których co najmniej dziesięć osób dochodzi roszczenia jednego rodzaju, opartego na tej samej lub takiej samej podstawie faktycznej. Warto w tym miejscu ustalić, co to są „roszczenia jednego rodzaju” oraz co znaczy „oparte na tej samej lub takiej samej podstawie

w wyniku reklamy wprowadzającej w błąd, za szkodę wynikłą z zastosowania jednakowego wzorca umownego), chociażby wynikały z niego różne roszczenia materialnoprawne (np. renta lub odszkodowanie, lub zadośćuczynienie)⁷. Taka definicja wydaje się uzasadniona, choćby z uwagi na fakt, iż art. 1 ust. 1 u.d.r.p.g. (odmiennie niż art. 72 § 1 pkt 2 k.p.c.) nie odwołuje się do kryterium tożsamości podstawy prawnej, a jedynie podstawy faktycznej. W mojej ocenie nie ma zatem uzasadnienia, by oceniać jednorodność roszczeń przez pryzmat ich podstawy prawnej. Odnośnie do podstawy faktycznej⁸, to termin ten definiowany jest jako zespół kluczowych faktów stanowiących podstawę powstania danego stosunku prawnego, w tym zespół okoliczności faktycznych uzasadniających rozpoznanie sprawy w postępowaniu grupowym. Co

6 Pojęcie praw lub obowiązków opartych na tej samej podstawie faktycznej (i prawnej) oraz roszczeń lub zobowiązań jednego rodzaju opartych na jednakowej podstawie faktycznej (i prawnej) zawiera art. 72 § 1 kodeksu postępowania cywilnych (dalej: k.p.c.) w kontekście definicji współuczestnictwa materialnego i współuczestnictwa formalnego.

7 Por. T. Jaworski, P. Radzimierski, *Ustawa...*, dz. cyt.

8 Tamże.

więcej, jeśli fakty uzasadniające istnienie określonych stosunków prawnych są jednakowe w odniesieniu do wszystkich członków grupy, to spełniony jest warunek jednakości podstawy faktycznej dla potrzeb orzeczenia o dopuszczalności postępowania grupowego. Według mnie nie stoi temu na przeszkodzie obecność innych jeszcze faktów (szczegółowych lub pobocznych), mieszczących się w podstawie faktycznej po-

filtr dla składu orzekającego co do dopuszczalności postępowania grupowego w poszczególnych sprawach.

III

Zgodnie z art. 1 ust. 2 u.d.r.p.g., interpretowanym w kontekście przepisów materialnoprawnych, regulacja postępowania grupowego została ograniczona przedmiotowo do następujących kategorii spraw:

W praktyce okazuje się, że treść art. 1 ust. 1 u.d.r.p.g. – pozornie niebudząca wątpliwości oraz zobiektywizowana – może stanowić pewnego rodzaju filtr dla składu orzekającego co do dopuszczalności postępowania grupowego w poszczególnych sprawach.

wództwa (jak charakter konkretnych indywidualnych roszczeń, ich wymagalność czy wysokość), gdyż nie są one przedmiotem oceny w kontekście podstawy faktycznej powództwa w ramach postępowania regulowanego ustawą o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym, zatem w praktyce oznacza to, że wyrok wydany w postępowaniu grupowym nie musi mieć identycznej treści względem każdego członka grupy⁹. W praktyce okazuje się, że treść art. 1 ust. 1 u.d.r.p.g. – pozornie niebudząca wątpliwości oraz zobiektywizowana – może stanowić (i stanowi¹⁰) pewnego rodzaju

- 1) roszczenia o ochronę konsumentów (w rozumieniu art. 22¹ kodeksu cywilnego; dalej: k.c.),
- 2) roszczenia z tytułu odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny (w rozumieniu i w zakresie tytułu VI¹ księgi III k.c.) oraz

roszczenia z tytułu czynów niedozwolonych, z wyjątkiem roszczeń o ochronę dóbr osobistych.

Warto wskazać, że pierwotny projekt ustawy, który wpłynął do Sejmu w dniu 25 marca 2009 roku, w ogóle nie zawierał ograniczeń przedmiotowych (poza oczywiście ograniczeniem wynikającym z pojęcia „sprawa cywilna”), a art. 1 brzmiał:

„1. Ustawa normuje sądowe postępowanie cywilne w sprawach, w których są dochodzone roszczenia jednego rodzaju, co najmniej 10 osób, oparte na jednakowej podstawie faktycznej lub prawnej, jeżeli

9 Por. M. Rejda, P. Pietkiewicz, *Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 252–253 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 15 kwietnia 2014 r., I ACa 1435/13, [http://orzeczenia.waw.sa.gov.pl/details/\\$N/15450000000503_I_ACa_001435_2013_Uz_2014-04-15_001](http://orzeczenia.waw.sa.gov.pl/details/$N/15450000000503_I_ACa_001435_2013_Uz_2014-04-15_001) (dostęp 17 lutego 2015).

10 Por. postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu grupowego przez sądy okręgowe w sprawie o ustalenie odpowiedzialności Skarbu Państwa dot. tzw. afery Amber Gold oraz katastrofy hali Międzynarodowych Targów Katowickich, z uwagi właśnie na brak tożsamości podstawy faktycznej powództwa, <http://www.lex.pl/>

[czytaj/-/artykul/sad-pozew-zbiorowy-ws-amber-gold-niedopuszczalny-prawnie](http://www.lex.pl/czytaj/-/artykul/sad-pozew-zbiorowy-ws-amber-gold-niedopuszczalny-prawnie); <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1019409,title,Pozew-zbiorowy-ws-katastrofy-hali-MTK-odrzucony,wid,15952022,wiadomosc.html?ticaid=113cd6> (dostęp 17 lutego 2015).

istotne okoliczności faktyczne uzasadniające żądanie są wspólne dla wszystkich roszczeń (postępowanie grupowe).

2. Wszczęcie postępowania grupowego nie wyłącza możliwości dochodzenia swych roszczeń przez osoby, które nie przystąpiły do grupy lub z niej wystąpiły¹¹.

W uzasadnieniu wskazano, że zakres ustawy jest świadomie zakreślony szeroko i nie należy wprowadzać w tym przedmiocie dodatkowych ograniczeń¹². Środowiska przedsiębiorców – w szczególności Konfederacja Pracodawców Polskich¹³ – postulowały natomiast, by zawęzić zakres zastosowania ustawy do wybranych rodzajów spraw, z obawy przed nadużywaniem tej instytucji, zwłaszcza przez konsumentów. Wydaje się, że głosy te zostały wysłuchane przez przedstawicieli Senatu, którzy wprowadzili poprawki do projektu ustawy przedstawionego przez Sejm, a aktualne (uwzględniające ograniczenie przedmiotowe) brzmienie tego artykułu Senat uzasadnił w następujący sposób:

„Wprowadzając do polskiego porządku prawnego instytucję postępowania grupowego, której podstawowym celem jest zapewnienie skutecznego dochodzenia roszczeń o masowym charakterze, należy (...) skoncentrować się na określonych przedmiotach ochrony, którym ma ona służyć. Zdaniem Izby, przyjęcie takiego rozwiązania może ponadto przyczynić się do wyeliminowania ewentualnego nadużywania w praktyce instytucji »pozwu zbiorowego«¹⁴.

11 Rządowy projekt ustawy..., cyt. wyżej.

12 Tamże, uzasadnienie, s. 14.

13 Tamże. Por. także M. Sieradzka, *Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym. Komentarz*, Warszawa 2010, komentarz do art. 1: „Amerykańska Izba Handlowa w ramach propozycji do projektu ustawy wskazała, iż powinien on uwzględnić podstawowy cel postępowania grupowego, które ma zmierzać do realizacji tych roszczeń, w których indywidualna postawa lub zachowanie członka grupy nie ma wpływu lub ma jedynie niewielki wpływ na odpowiedzialność pozwanego (tak jak w przypadku abuzywnych klauzul umownych lub masowych wypadków, np. katastrofy samolotu)”.

14 Uchwała Senatu z dnia 9 listopada 2009 roku, druk sejmowy nr 2571 z dnia 4 grudnia 2009 roku, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/wgdruku/2571/\\$file/2571.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/wgdruku/2571/$file/2571.pdf) (dostęp 18 lutego 2015).

Niewątpliwie zawężenie zakresu przedmiotowego ustawy stanowi wyraz obawy przed nadużywaniem instytucji pozwu grupowego i wpływa na obniżenie niekorzystnych skutków, jakie ustawa może wywołać dla pozwanych, ale również ogranicza ilość spraw, które są rozpoznawane w ramach postępowania grupowego. Polski ustawodawca, mając wiedzę o doświadczeniach innych państw (w tym również o niedoskonałościach tej instytucji), chciał uniknąć „fali masowych roszczeń” i zdecydował się na zawężenie zakresu przedmiotowego nowej regulacji. Według mnie – niezależnie od powyższych argumentów – ograniczenie przedmiotowe ustawy należy ocenić raczej negatywnie. Niemniej jednak, jak się okazuje, zakres zastosowania tej regulacji nie jest wcale tak wąski, jak wskazywałoby literalne brzmienie art. 1 ust. 2 u.d.r.p.g.

W obecnym kształcie ustawy możliwa jest na jej gruncie ochrona zbiorowych interesów w następującym zakresie¹⁵:

- 1) sprawy o roszczenia przysługujące konsumentom na podstawie przepisów wprowadzających szczególną ochronę konsumentów w relacjach z przedsiębiorcami, tj. w szczególności:
  - a) sprawy o roszczenia przysługujące konsumentom na podstawie art. 384–385 k.c., związane ze stosowaniem przez przedsiębiorców wzorców umownych oraz niedozwolonych postanowień umownych,
  - b) sprawy o roszczenia konsumentów na podstawie ustawy o kredycie konsumenckim¹⁶,
  - c) sprawy o roszczenia klientów na podstawie ustawy o usługach turystycznych¹⁷, określone w art. 11–19 tej ustawy,
  - d) sprawy o roszczenia konsumentów na podstawie ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym¹⁸, określone w art. 12 tej ustawy,

15 Por. T. Jaworski, P. Radzimierski, *Ustawa...*, dz. cyt.

16 Ustawa z dnia 20 lipca 2001 r. o kredycie konsumenckim (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1497 z późn. zm.).

17 Ustawa z dnia 29 sierpnia o usługach turystycznych (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 196 z późn. zm.).

18 Ustawa z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (Dz.U. nr 171, poz. 1206 z późn. zm.).

- e) sprawy o roszczenia konsumentów na podstawie ustawy o prawach konsumenta – od dnia jej wejścia w życie, tj. od 25 grudnia 2014 r.;
- 2) sprawy o roszczenia z tytułu odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny – w zakresie określonym w tytule VI¹ książki III k.c. oraz inne, jeśli będą to roszczenia o ochronę konsumentów lub roszczenia z tytułu czynów niedozwolonych¹⁹ – w tym zakresie szczególnie istotne są sprawy dotyczące szkody wywołanej kuracją medyczną, zażywaniem leku, paleniem tytoniu;
- 3) roszczenia z tytułu czynów niedozwolonych, z wyłączeniem roszczeń o ochronę dóbr osobistych, w szczególności:
- a) roszczenia z tytułu odpowiedzialności za własny czyn niedozwolony na podstawie art. 415 i 416 k.c.,
- b) roszczenia z tytułu odpowiedzialności Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu władzy publicznej, za wydanie lub zaniechanie wydania aktu normatywnego oraz za wydanie lub zaniechanie wydania orzeczenia lub decyzji (art. 417 i 417¹ k.c.),
- c) roszczenia z tytułu odpowiedzialności za czynny cudze, na podstawie art. 427, 429, 430 oraz częściowo art. 433 i 434 k.c.; za szkody wyrządzone przez zwierzęta (art. 431 k.c.) lub rzeczy (częściowo art. 432 i 434 k.c.),

19 Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta (Dz.U. 2014, poz. 827).

Należy skłaniać się raczej ku wąskiemu rozumieniu tej kategorii i przyjąć, że ustawodawca (na co wskazuje posłużenie się frazą identyczną z nazwą tytułu VI¹ k.c.) dopuścił w tej kategorii jedynie katalog spraw zakreślonych przez podstawę prawną (przepisy tytułu VI¹ k.c.), a nie rodzaj zdarzenia rodzącego roszczenia (wprowadzenie do obrotu produktu niebezpiecznego). Grupowe dochodzenie innych roszczeń odszkodowawczych w związku z niebezpiecznymi cechami produktu byłoby możliwe o tyle tylko, o ile roszczenia te mieściłyby się w jednej z dwu pozostałych kategorii wymienionych w ustawie, tj. o ile stanowiłyby roszczenia o ochronę konsumentów lub roszczenia z tytułu czynów niedozwolonych – por. T. Jaworski, P. Radzimierski, *Ustawa...*, dz. cyt.

- d) roszczenia z tytułu odpowiedzialności za działanie sił przyrody (art. 435 i 436 § 1 k.c.),
- e) roszczenia z tytułu odpowiedzialności za naruszenie praw wyłącznych chronionych na podstawie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych²⁰ oraz ustawy – Prawo własności przemysłowej²¹,
- f) roszczenia z tytułu odpowiedzialności za szkody spowodowane oddziaływaniem na środowisko (art. 322–328 ustawy – Prawo ochrony środowiska²²),
- g) roszczenia z tytułu odpowiedzialności za czyn nieuczciwej konkurencji (art. 18 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji²³,
- h) roszczenia z tytułu odpowiedzialności za naruszenie zakazu praktyk naruszających konkurencję oraz zakazu praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów na podstawie art. 6 i 9 oraz art. 24 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów²⁴.

Wobec powyższego poza zakresem obowiązywania analizowanej ustawy znalazły się m.in.:

- 1) roszczenia związane z ochroną dóbr osobistych, w szczególności: roszczenia o zaniechanie naruszenia dobra osobistego oraz o usunięcie skutków naruszenia (np. art. 24 § 1 k.c.), roszczenia o zapłatę określonej sumy na cel społeczny (np. art. 24 § 1 k.c.), roszczenia o zapłatę zadośćuczynienia (np. art. 24 § 1, art. 445 i 448 k.c.), a także roszczenia o naprawienie szkody majątkowej wynikłej wskutek naruszenia dobra osobistego (np. art. 24 § 2, art. 446 i 447 k.c.);

20 Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2006 r., nr 90, poz. 631 z późn. zm.).

21 Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (tekst jedn. Dz.U. z 2003 r., nr 119, poz. 1117 z późn. zm.).

22 Ustawa z 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jedn. Dz.U. z 2008 r., nr 25, poz. 150 z późn. zm.).

23 Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (tekst jedn. Dz.U. z 2003 r., nr 153, poz. 1503 z późn. zm.).

24 Ustawa z 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. nr 50, poz. 331 z późn. zm.).

- 2) roszczenia z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania między przedsiębiorcami (odpowiedzialność kontraktowa), ale dopuszczalne będą roszczenia oparte na podstawie deliktowej;
- 3) roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia między przedsiębiorcami, chyba że za-

praktyka pokazała, że obawy środowiska przedsiębiorców (podzielone przez Senat) w zakresie nadużywania regulacji pozwów grupowych okazały się na wyrost, o czym będzie mowa w dalszej części artykułu.

Kontynuując temat zakresu przedmiotowego analizowanej ustawy, należy wskazać na możliwość dochodzenia w jej trybie zarówno roszczeń

Dotychczasowa praktyka pokazała, że obawy środowiska przedsiębiorców (podzielone przez Senat) w zakresie nadużywania regulacji pozwów grupowych okazały się na wyrost.

chodzi zbieg roszczeń z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia z roszczeniami z tytułu czynu niedozwolonego i wybrana zostanie ta ostatnia podstawa roszczeń (art. 414 k.c.);

- 4) roszczenia ze stosunku pracy, chyba że podstawą ich dochodzenia będą przepisy dotyczące odpowiedzialności deliktowej;
- 5) roszczenia z zakresu ochrony własności (roszczenia windykacyjne, negatoryjne, roszczenia uzupełniające), chyba że podstawą ich dochodzenia będą przepisy dotyczące odpowiedzialności deliktowej lub sprawa będzie dotyczyła konsumentów;
- 6) roszczenia niepieniężne o charakterze niemajątkowym w zakresie prawa osobowego, rodzinnego, opiekuńczego i kurateli.

W mojej ocenie nie do końca zrozumiała jest decyzja ustawodawcy, która z zakresu przedmiotowego ustawy wyłącza sprawy dotyczące ochrony dóbr osobistych, roszczeń pracowniczych oraz roszczeń kontraktowych między przedsiębiorcami. O ile jeszcze wyłączenie spraw z zakresu ochrony dóbr osobistych może mieć swoje uzasadnienie z uwagi na trudność w ujednoczeniu wysokości roszczenia z uwagi na duży indywidualizm poszczególnych przypadków, to dla wyłączenia pozostałych zagadnień nie ma moim zdaniem żadnego racjonalnego uzasadnienia. Dotychczasowa

praktyka pokazała, że obawy środowiska przedsiębiorców (podzielone przez Senat) w zakresie nadużywania regulacji pozwów grupowych okazały się na wyrost, o czym będzie mowa w dalszej części artykułu. Kontynuując temat zakresu przedmiotowego analizowanej ustawy, należy wskazać na możliwość dochodzenia w jej trybie zarówno roszczeń

pieniężnych, jak i niepieniężnych, z tym zastrzeżeniem, że postępowanie w sprawach o roszczenia pieniężne jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy wysokość roszczenia każdego członka grupy została ujednoczona przy uwzględnieniu wspólnych okoliczności sprawy. Podział na roszczenia pieniężne i niepieniężne ma w kontekście tej ustawy istotne znaczenie. Oprócz regulacji wspólnej dla obu rodzajów roszczeń ustawa w sposób szczególnie normuje następujące kwestie związane z grupowym dochodzeniem roszczeń pieniężnych:

- 1) konieczność spełnienia dodatkowej przesłanki dopuszczalności postępowania grupowego, jaką jest ujednoczenie wysokości roszczeń i jej określenie,
- 2) możliwość stworzenia podgrup (co najmniej dwuosobowych),
- 3) możliwość żądania ustalenia odpowiedzialności pozwanego zamiast występowania z roszczeniem o zapłatę,
- 4) dopuszczalność zawarcia przez stronę powodową z reprezentującym ją pełnomocnikiem umowy o wynagrodzenie, w wysokości uzależnionej od wysokości zasądzonej kwoty,
- 5) dodatkowe warunki formalne pozwu (m.in. wskazanie okoliczności, o których mowa w pkt 1),

- 6) pozbawienie pozwanego prawa domagania się złożenia kaucji na zabezpieczenie kosztów procesu, jeśli uznana przez pozwanego część roszczenia pieniężnego wystarcza na zabezpieczenie kosztów,
- 7) wymóg udowodnienia przynależności członka do grupy, podczas gdy w przypadku roszczeń niepieniężnych wystarczające jest uprawdopodobnienie tej okoliczności,
- 8) wymóg, by w wyroku zasądzającym świadczenie pieniężne ustalić, jaka kwota przypada każdemu członkowi grupy lub podgrupy,

wym), zaś członkowie grupy są wyłącznie stroną w znaczeniu materialnym²⁵. Reprezentant grupy uzyskuje taki status dopiero wraz z powołaniem, na które zgodę muszą wyrazić wszyscy członkowie grupy, niezależnie od tego, na jakim etapie postępowania przystępują do grupy. Zakres uprawnień reprezentanta grupy, o których mowa w art. 4 ust. 2 u.d.r.p.g., określa umowa zawarta z członkami grupy, o treści uzgodnionej i zaakceptowanej przez obie strony, zgodnie z zasadą swobody umów. W umowie powinny być uregulowane wszystkie kluczowe – z punktu widzenia postępowania gru-

W postępowaniu grupowym występuje obligatoryjne zastępstwo powoda przez adwokata lub radcę prawnego, chyba że powód sam jest adwokatem lub radcą prawnym. Ten obowiązek nie przestaje obowiązywać nawet w przypadku, gdy reprezentantem grupy jest rzecznik konsumentów.

- 9) odmienne zasady egzekucji świadczeń pieniężnych (zasada indywidualnej egzekucji świadczenia pieniężnego przez członków grupy; tytułem egzekucyjnym w takim przypadku jest wyciąg z wyroku wskazujący wysokość świadczenia należnego uprawnionemu).

IV

Powództwo w postępowaniu grupowym wyłącza wyłącznie reprezentant grupy, którym może być albo osoba będąca członkiem grupy, albo powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów w zakresie przysługujących mu uprawnień (roszczenia o ochronę konsumentów). Reprezentant grupy prowadzi postępowanie w imieniu własnym, ale na rzecz wszystkich członków grupy i to jedynie on posiada legitymację procesową czynną w ramach postępowania (jest stroną w znaczeniu procesowym) – obowiązki reprezentanta grupy, bo tylko w takim zakresie może on występować w imieniu członków grupy.

Dodatkowo należy podkreślić, że w postępowaniu grupowym występuje obligatoryjne zastępstwo powoda przez adwokata lub radcę prawnego, chyba że powód sam jest adwokatem lub radcą prawnym. Ten obowiązek nie przestaje obowiązywać nawet w przypadku, gdy reprezentantem grupy jest rzecznik konsumentów²⁶.

_____

²⁵ Członkowie grupy, poza jej reprezentantem nie występują faktycznie w charakterze strony w trakcie postępowania, nie są im doręczane pisma procesowe ani zawiadomienia, ale w przypadku potrzeby ich przesłuchania, zgodnie z art. 20 u.d.r.p.g., są słuchani jako strony, a nie jako świadkowie.

²⁶ Tak Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 13 lipca 2011 roku, III CZP 28/11, OSNC 2012 nr 1, poz. 9, s. 51, Legalis.

V

W ramach postępowania regulowanego ustawą o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym występują co do zasady cztery stadia, z czego trzy pierwsze toczą się bezpośrednio przed sądem orzekającym (faza rozpoznawcza), a w trakcie ostatniego dochodzi do wykonania zapadłego w sprawie orzeczenia (faza wykonawcza). Są to:

- 1) postępowanie w przedmiocie dopuszczalności postępowania, kończące się postanowieniem o dopuszczalności postępowania grupowego lub postanowieniem o odrzuceniu pozwu (art. 10 u.d.r.p.g.) – każde z tych postanowień jest zaskarżalne,
- 2) ustalenie zakresu podmiotowego i przedmiotowego sprawy kończące się postanowieniem sądu w przedmiocie składu grupy (art. 17 u.d.r.p.g.) – postanowienie jest zaskarżalne,
- 3) rozpoznanie merytoryczne sprawy kończące się wydaniem orzeczenia co do istoty sprawy (art. 19, art. 21 u.d.r.p.g.),
- 4) wykonanie orzeczenia, w tym w zakresie kosztów postępowania (art. 22, art. 23 u.d.r.p.g.).

W pierwszym stadium postępowania sąd bada, czy spełnione zostały wszystkie przesłanki dopuszczalności postępowania grupowego określone co do zasady w art. 1 i 2 u.d.r.p.g., a mianowicie jednorodzaowości roszczeń, ich tożsamość faktyczna, liczba osób wchodzących w skład grupy, zakres przedmiotowy oraz ujednolicenie roszczeń w przypadku spraw o roszczenie pieniężne. Jeśli wszystkie te przesłanki są spełnione, a pozew czyni zadość warunkom określonym w kodeksie postępowania cywilnego oraz art. 3, 4 i 6 u.d.r.p.g., sąd wydaje postanowienie o dopuszczalności postępowania grupowego. Podkreślić należy, że wymagane przez ustawodawcę przesłanki dopuszczalności muszą być spełnione w każdym stadium postępowania rozpoznawczego, a przede wszystkim w chwili wniesienia pozwu, gdyż nie jest możliwe przekształcenie „zwykłego” postępowania w postępowanie grupowe na etapie późniejszym.

Następnie, po uprawomocnieniu się postanowienia o dopuszczalności postępowania grupowego, wkracza ono w drugie stadium i sąd orzekający zarządza ogłoszenie o jego wszczęciu, które zgodnie z art. 11 u.d.r.p.g. jest publikowane w poczytnej prasie o za-

sięgu ogólnokrajowym. Wyjątkowo można dokonać publikacji w prasie lokalnej lub nawet zrezygnować z publikacji ogłoszenia, jeżeli z okoliczności sprawy wynika, że wszyscy uprawnieni złożyli oświadczenia o przystąpieniu do grupy. W ogłoszeniu sąd określa termin, w jakim potencjalni uprawnieni mogą przystąpić do grupy. Aby tego dokonać, dana osoba powinna złożyć do sądu oświadczenie o przystąpieniu do grupy, w którym określa swe żądania oraz wskazuje okoliczności je uzasadniające, a także fakt przynależności do grupy. Po upływie tego terminu sąd przekazuje pozwanemu wykaz członków grupy wraz z ich oświadczeniami, do którego pozwany może wnieść zarzuty. Zarzuty zgłoszone przez pozwanego zostają następnie przekazywane powodowi, który ma co najmniej miesiąc na odniesienie się do nich. Po upływie terminu wyznaczonego powodowi, zgodnie z art. 17 ust. 1 u.d.r.p.g., sąd wydaje postanowienie co do składu grupy. Postanowienie to może być zaskarżone przez każdą ze stron. Prawomocne postanowienie w tym zakresie kończy drugą fazę postępowania sądowego.

Kolejno rozpoczyna się stadium trzecie, czyli merytoryczne rozpoznanie sprawy. Jest ono procedowane, na co wskazują w dalszej części artykułu, zgodnie z przepisami kodeksu postępowania cywilnego, ale trwa znacznie krócej niż stadium pierwsze i drugie. Stadium trzecie i równocześnie faza rozpoznawcza kończą się wydaniem przez sąd merytorycznego rozstrzygnięcia (wyrok uwzględniający lub oddalający powództwo), chyba że do czasu zamknięcia rozprawy strona powodowa cofnie pozew, rzeknie się roszczenia lub strony zawrą ugodę²⁷. Wyrok prawomocny ma skutek wobec wszystkich członków grupy.

Stadium czwarte sprowadza się do wykonania zapadłego w sprawie orzeczenia – w sposób dobrowolny lub w trybie postępowania egzekucyjnego²⁸.

²⁷ Każde z tych działań powoda, stron postępowania, są poddane, zgodnie z art. 19 ust. 2 u.d.r.p.g., kontroli sądu w zakresie: sprzeczności z prawem, dobrymi obyczajami albo zmierzania do obejścia prawa lub rażącego naruszenia interesu członków grupy.

²⁸ Niestety doświadczenia praktyczne w Polsce w tym zakresie są bardzo ubogie – tylko kilka spraw zakończyło się dotychczas prawomocnymi wyrokami uwzględniającymi powództwo,

Tytułem egzekucyjnym w sprawie o świadczenie pieniężne jest wyciąg z wyroku wskazujący na wysokość świadczenia należnego poszczególnym osobom, a egzekucja prowadzona jest na podstawie indywidualnych wniosków członków grupy, podczas gdy w sprawie o roszczenie niepieniężne egzekucja może być wszczęta (przynajmniej w ciągu pierwszych 6 miesięcy) wyłącznie na wniosek reprezentanta grupy (art. 23 u.d.r.p.g.).

VI

Na zakończenie rozważań teoretycznych warto poruszyć jeszcze trzy zagadnienia, które nie zostały omówione w ramach krótkiej charakterystyki faz

cy korzystanie z tej instytucji przez potencjalnych powodów³⁰. Instytucja zabezpieczenia kosztów procesu w postępowaniu grupowym ma charakter fakultatywny, a możliwość zobowiązania powoda do jej złożenia zależy od uznania sądu. Niemniej jednak postanowienie w przedmiocie kaucji może być wydane wyłącznie na wniosek pozwanego, zatem sąd został pozbawiony decyzyjności w tym zakresie. Pozwany może skorzystać z uprawnienia do żądania złożenia kaucji na zabezpieczenie kosztów procesu najpóźniej przy dokonywaniu pierwszej czynności procesowej, jednak ta możliwość ulega pewnemu ograniczeniu – mianowicie jest ona wyłączona w sytuacji, gdy pozwany uznał część roszczenia zgłoszonego w pozwie oraz uznana przez powo-

Tytułem egzekucyjnym w sprawie o świadczenie pieniężne jest wyciąg z wyroku wskazujący na wysokość świadczenia należnego poszczególnym osobom.

postępowania, a które – w mojej ocenie – są albo kluczowe, albo charakterystyczne dla regulacji postępowania grupowego. Są to: instytucja kaucji na zabezpieczenie kosztów procesu, instytucja mediacji oraz regulacja dotycząca umowy pomiędzy profesjonalnym pełnomocnikiem a stroną powodową.

Kaucja jest uregulowana w art. 8 u.d.r.p.g. i została wprowadzona w celu ochrony interesów pozwanego w postępowaniu grupowym, a konkretnie na zabezpieczenie zwrotu kosztów procesu, gdy powód ten proces przegra²⁹. Ustawodawca chciał w ten sposób zapobiegać wytaczaniu nieuzasadnionych powództw zbiorowych i wydaje się, że zobowiązanie powoda do złożenia kaucji można uznać za czynnik ograniczają-

ca część żądania wystarcza na zabezpieczenie kosztów procesu. Maksymalna wysokość kaucji to 20% wartości przedmiotu sporu, a konsekwencje jej nieuiszczenia są dla powoda bardzo poważne – w przypadku niewpłacenia kwoty ustalonej w postanowieniu sądu w przedmiocie kaucji oraz w określonym tam terminie, sąd na wniosek pozwanego odrzuca pozew. Niemniej jednak dotychczasowa praktyka pokazuje, że choć pozwani składają regularnie wnioski o ustanowienie kaucji, sądy bardzo ostrożnie podchodzą do tej instytucji i rzadko akceptują żądanie pozwanego w tym zakresie.

Odnosnie do instytucji mediacji należy wskazać, iż ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu gru-

które nadawałyby się do egzekucji (lub egzekucja ta byłaby potrzebna).

29 M. Sieradzka, *Ustawa..., dz. cyt., komentarz do art. 8 u.d.r.p.g.; Rządowy projekt ustawy..., cyt. wyżej, uzasadnienie, s. 7.*

30 „Powództwo grupowe jest silnym elementem nacisku na pozwanego, który w związku z jego wytoczeniem stawiany jest często pod pręgierzem opinii publicznej, musi także zarezerwować niekiedy znaczne sumy dla zapewnienia sobie możliwości skutecznej obrony swoich praw”, tak Rządowy projekt ustawy..., cyt. wyżej, uzasadnienie, s. 7.

powym nie zawiera autonomicznej regulacji w tym zakresie, a w konsekwencji w przedmiocie ugodowego rozstrzygnięcia spraw, co oznacza, że przepisy kodeksu postępowania cywilnego o ugodzie sądowej i mediacji stosuje się wprost. Ustawa nie modyfikuje też zasad zawarcia ugody pozasądowej – w tym zakresie znajdują zastosowanie wprost art. 917 i 918 k.c. Jedyne odmienności wynikają z art. 7 u.d.r.p.g. (w ramach postępowania grupowego sąd może skierować strony do mediacji w każdym stanie sprawy) oraz z art. 19 u.d.r.p.g. (wymóg zgody większości członków grupy na zawarcie ugody oraz dodatkowe kryteria sądowej kontroli ugody, o których była już mowa wyżej). Warto jednak podkreślić, iż istotną cechą mediacji jest jej dobrowolność, więc nie można zmusić stron do skorzystania z tej instytucji. Dlatego, choć instytucja mediacji w ramach postępowania grupowego została uregulowana wyjątkowo elastycznie, co miało być jednym z elementów wpływających na większą efektywność tej regulacji postępowania grupowego, nie cieszy się wielką popularnością. W praktyce okazało się, że choć strony są informowane przez sądy o możliwości skorzystania z tej instytucji oraz zawarciu w jej wyniku ugody, to niechętnie z niej korzystają. Wydaje się również, że głównym oponentem jest tu strona powodowa, już i tak zniechęcona długotrwałym postępowaniem i niechętna podejmowaniu działań, które mogą jeszcze wydłużyć cały proces.

Gdy chodzi o kwestię umowy pomiędzy pełnomocnikiem strony powodowej a powodem, to reguluje ją przepis art. 5 u.d.r.p.g. Jego treść stanowi istotną zmianę w polskiej procedurze oraz zasadach wynagrodzenia profesjonalnych pełnomocników, po raz pierwszy wprowadza bowiem w pełnym zakresie dopuszczalność uzależnienia wynagrodzenia pełnomocnika wyłącznie od wyniku procesu. W dotychczasowym systemie postępowania cywilnego takie rozwiązanie można było co prawda uznać za dopuszczalne w kontekście zasady swobody umów (art. 353¹ k.c.), jednak zabraniały go wyraźnie zasady etyki zawodowej, zarówno w odniesieniu do adwokatów, jak i radców prawnych³¹. W uzasadnieniu do projektu

31 Z dostępnych informacji (w tym uzyskanych podczas konferencji „Pozew i postępowanie grupowe w praktyce” zorganizowanej przez Okręgową Izbę Radców Prawnych w Warszawie

ustawy o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym wyraźnie wskazano, że ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie takiej możliwości, „mając na względzie potrzebę zainteresowania fachowych pełnomocników udziałem w skomplikowanych postępowaniach grupowych”³². Co prawda, przy okazji prac nad tym projektem, jak również już w czasie obowiązywania samej ustawy pojawiły się głosy, że

w dniu 23 września 2014 r.) wynika, że w żadnej sprawie rozpoznawanej w trybie omawianej tu ustawy ani razu strony nie skorzystały z instytucji mediacji, podczas gdy w wielu państwach (Stany Zjednoczone, Holandia) jest to instrument, z którego strony korzystają często i bardzo chętnie.

Stosownie do § 50 ust. 3 Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu – Kodeksu Etyki Adwokackiej (tekst jedn. – uchwała Naczelnej Rady Adwokackiej nr 52/2011 NRA z 19 listopada 2011 r.) „Niedopuszczalne jest zawieranie przez adwokata umowy z klientem, która przewidywałaby obowiązek zapłaty honorarium za prowadzenie sprawy uzależnionej wyłącznie od ostatecznego wyniku sprawy. Adwokat może zawrzeć umowę przewidującą dodatkowe honorarium za pozytywny wynik sprawy”. Analogicznie, w myśl art. 29 ust. 3 dotychczasowego Kodeksu Etyki Radcy Prawnego (tekst jedn. – uchwała nr 8/VIII/2010 Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 28 grudnia 2010 r.) „radcy prawnemu nie wolno zawierać z klientem umowy, na mocy której klient zobowiązuje się zapłacić honorarium za jej prowadzenie wyłącznie proporcjonalnie do osiągniętego wyniku (*pactum de quota litis*). Dopuszczalna jest natomiast taka umowa, w której przewiduje się dodatkowe honorarium za pomyślny wynik sprawy”. W dniu 22 listopada 2014 r. Nadzwyczajny Krajowy Zjazd Radców Prawnych przyjął nowy Kodeks Etyki Radcy Prawnego, który – mimo wcześniejszych zapowiedzi – nie zmodyfikował kwestii wynagrodzenia radców prawnych w zakresie dopuszczenia jego ukształtowania wyłącznie w oparciu o wynik sprawy i tak w art. 36 ust. 3 nowy KERP stanowi: „Radcy prawnemu nie wolno zawierać z klientem umowy, na mocy której klient zobowiązuje się zapłacić honorarium za prowadzenie sprawy wyłącznie w razie osiągnięcia pomyślnego jej wyniku, chyba że co innego stanowią przepisy prawa (tj. ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym – komentarz własny). Dopuszczalna jest natomiast umowa, która przewiduje dodatkowe honorarium za pomyślny wynik sprawy, zawarta przed ostatecznym rozstrzygnięciem sprawy”, por. <http://www.oirp.warszawa.pl/nowy-kodeks-etyki-radczy-prawnego-uchwalony/> (dostęp 11 grudnia 2014).

32 Rządowy projekt ustawy..., cyt. wyżej, uzasadnienie, s. 6.

rozwiązanie to może prowadzić do nadmiernej identyfikacji pełnomocnika z przedmiotem procesu, utrudniającej zachowanie zgodne z wysoko postawionymi wymogami etyki zawodowej i dążenie „za wszelką cenę” do uzyskania korzystnych rozstrzygnięć dla strony powodowej albo brak zainteresowania sprawami dotyczącymi świadczeń niepieniężnych, ewentualnie odradzanie klientom skorzystania z instytucji mediacji i zawierania ugody z pozwanym, która mogłaby wpłynąć na obniżenie honorarium pełnomocnika. Wydaje się jednak, że obawy te nie były uzasadnione. Pozwów zbiorowych złożono w Polsce do tej pory stosunkowo niewiele (niespełna 150), a kancelarie prawne nie wydają się mocno zainteresowane

zarobić nic lub prawie nic na prowadzonym przez kilkadziesiąt miesięcy postępowaniu, a na to mogą sobie pozwolić wyłącznie podmioty znajdujące się w bardzo dobrej kondycji finansowej).

VII

Konkludując, ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym reguluje w sposób kompleksowy problematykę postępowania zbiorowego, choć w zakresie nieuregulowanym znajdują zastosowanie przepisy kodeksu postępowania cywilnego wprost, jednak z wyłączeniem przepisów art. 7, 8 k.p.c. (udział prokuratora i organizacji pozarządowych), art. 117–124 k.p.c. (pomoc prawna z urzę-

W okresie od 2010 roku do pierwszego półrocza 2014 do sądów okręgowych wniesiono łącznie 144 pozwy grupowe, w tym 138 do wydziałów cywilnych, a 6 do wydziałów gospodarczych.

takimi sprawami. Wręcz przeciwnie, w Polsce wyodrębniła się nieliczna grupa kilku, kilkunastu kancelarii – albo są to duże podmioty, albo wąsko specjalizujące się w prowadzeniu postępowań grupowych – i co do zasady to one reprezentują zdecydowaną większość powodów, zwłaszcza tych największych, w prowadzonych w trybie tej ustawy sprawach. Trudno się jednak temu dziwić, skoro postępowanie grupowe jest nie tylko nadal relatywnie nową instytucją, ale już wiadomo, jak bardzo czasochłonna – i pracochłonna – zarówno w aspekcie bieżącego zaangażowania (wielomiesięczne utrzymywanie co najmniej kilkuosobowego zespołu w kancelarii), jak i czasu potrzebnego na doprowadzenie sprawy do finału, czyli prawomocnego rozstrzygnięcia. Wszystko to zdecydowanie podnosi koszt prowadzenia takiego postępowania, a tym samym wpływa na decyzję o podjęciu się reprezentacji w sprawie, zwłaszcza przy możliwości ustalenia wynagrodzenia uzależnionego wyłącznie od wyniku sprawy (istnieje przecież możliwość, że kancelaria nie

du), art. 194–196 k.p.c. (przekształcenia podmiotowe), art. 204 k.p.c. (powództwo wzajemne), art. 205 (przekazanie sprawy do sądu okręgowego), art. 207 § 3 k.p.c. (zobowiązanie do złożenia pism przygotowawczych) i art. 425–505¹⁴ k.p.c. (postępowania odrębne). Ustawa jest stosunkowo krótka (łącznie 24 artykuły), co akurat – w mojej ocenie – jest jej zaletą. W ciągu czterech lat jej obowiązywania pojawiła się względnie szeroka grupa problemów praktycznych związanych z funkcjonowaniem tej instytucji, choć nie zawsze dotyczyły one bezpośrednio i wyłącznie interpretacji przepisów ustawy.

Postępowanie grupowe – ramy statystyczne i praktyczne

Poniżej prezentuję wybrane dane statystyczne oraz informacje z praktyki orzeczniczej dotyczące regulacji postępowania grupowego w Polsce za okres prawie czterech lat funkcjonowania ustawy: od 19 lipca 2010 r. do 30 czerwca 2014 roku.

Tabela 1. Pozwy zbiorowe w sprawach cywilnych w sądach okręgowych w pierwszej instancji w latach 2010 – I półrocze 2014*.

Lata	Wpłynęło	Załatwiono				Pozostało
		razem	w tym			
			odrzucono	oddalono	zwrócono	
2010	21	.	.	.	.	.
2011	37	21	4	–	11	20
2012	35	20	6	1	10	33
2013	22	26	5	6	5	29
I półrocze 2014	23	8	5	1	2	44

Tabela 2. Pozwy zbiorowe w sprawach gospodarczych w sądach okręgowych w pierwszej instancji w latach 2010 – I półrocze 2014.

Lata	Wpłynęło	Załatwiono				Pozostało
		razem	w tym			
			Odrzucono	oddalono	zwrócono	
2010	–	.	.	.	.	.
2011	1	.	.	.	.	.
2012	4	1	1	–	–	4
2013	–	2	1	–	–	2
I półrocze 2014	1	–	–	–	–	3

* Obie tabele pochodzą z zestawienia opublikowanego przez Ministerstwo Sprawiedliwości, Departament Strategii i Deregulacji, Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej, <http://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/>.

I

Zgodnie z danymi opublikowanymi przez Ministerstwo Sprawiedliwości³³, w okresie od 2010 roku do pierwszego półrocza 2014 do sądów okręgowych wniesiono łącznie 144 pozwy grupowe, w tym 138

33 Dla porównania: w latach 2010 – I półrocze 2014 do tzw. e-sądu wpłynęło łącznie 5 723 959 spraw cywilnych oraz 1 031 781 spraw gospodarczych, a do sądów okręgowych jako sądów I instancji w latach 2011 – I półrocze 2014 wpłynęło odpowiednio 391 532 sprawy cywilne procesowe oraz 26 455 spraw gospodarczych procesowych. Zob. dane zgromadzone przez Ministerstwo Sprawiedliwości, Departament Strategii i Deregulacji, Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej, <http://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> (dostęp 23 grudnia 2014), *Elektroniczne postępowanie upominawcze (EPU) w latach 2010–I półrocze 2014 oraz Sprawność postępowań sądowych – czas trwania postępowania sądowego w latach 2011 – I półrocze 2014*.

do wydziałów cywilnych, a 6 do wydziałów gospodarczych. W tym okresie 78 spraw zostało załatwionych przez sądy okręgowe w następujący sposób: w 22 sprawach pozwy zostały odrzucone, 28 pozwów zwrócono, 8 oddalono, a w pozostałych 20 sprawach zapadło inne rozstrzygnięcie³⁴.

Na dzień 31 października 2014 r. tylko kilka spraw zostało prawomocnie merytorycznie rozpoznanych³⁵.

34 Z informacji dostępnych na Portalu Orzeczeń sądów powszechnych wynika, że sądy apelacyjne orzekały dwunastokrotnie w sprawach dotyczących ustawy o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym, w tym pięciokrotnie były to orzeczenia merytoryczne, a siedem postanowień miało charakter wpadkowy.

35 Sprawy rozpoznane: m.in. wyroki: Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 18 lutego 2014 r., I ACA 1164/13 (sprawa dotyczyła żądania zwrotu opłat za pobyt dzieci w przedszkolu,

W niniejszej pracy szczegółowo omówię dwie takie sprawy – pozew grupowy przeciwko jednemu z największych banków obecnych na rynku polskim (dalej: bank lub pozwany) oraz pozew grupowy przeciwko jednemu z deweloperów ze stołecznego rynku nieruchomości (dalej: deweloper lub pozwany).

II

W największej jak dotychczas sprawie grupowej w Polsce – przed Sądem Okręgowym w Łodzi (sygn. akt II C 1693/10) oraz przed Sądem Apelacyjnym w Łodzi (I ACa 1209/13) – grupa konsumentów wystąpiła przeciwko bankowi. Grupa liczyła ostatecznie 1247 osób.

Sprawa dotyczyła klientów-konsumentów³⁶, którzy zawarli z bankiem w latach 2004–2007 umowy o kredyt hipoteczny. Kwota waloryzowana była we franku szwajcarskim, a umowy zawierały unormowanie uprawniające bank do jednostronnej zmiany oprocentowania. Bank korzystał z tego uprawnienia

---

które były ponoszone przez rodziców na podstawie uchwały gminy, która następnie została uchylona przez WSA w Gliwicach – sądy obu instancji uznały, że powodowie nie wykazali, aby wskutek wadliwej uchwały ponieśli szkodę, gdyż uiszczali opłaty za faktycznie wykonane usługi ponadprogramowej opieki przedszkolnej); Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 2 października 2013 r., ACa 386/13 (sprawa dotyczyła żądania zapłaty za niezapewnienie miejsc parkingowych na nieruchomości, o których pozwany zapewniał w materiałach reklamowych dotyczących nabycia lokali mieszkalnych – sądy obu instancji wydały wyroki korzystne dla powoda). Powództwo oddalone: wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 18 lutego 2014 r., I ACa 1164/13 (sprawa dotyczyła żądania zwrotu opłat za pobyt dzieci w przedszkolu, ponoszonych przez rodziców na podstawie uchwały gminy, która następnie została uchylona przez WSA w Gliwicach – sądy obu instancji uznały, że powodowie nie wykazali, aby wskutek wadliwej uchwały ponieśli szkodę, gdyż uiszczali opłaty za faktycznie wykonane usługi ponadprogramowej opieki przedszkolnej). Wyroki dostępne na stronie <http://orzeczenia.ms.gov.pl/>.

36 Por. M. Niedużak, M. Szwał, *Pozwy grupowe – doświadczenie po czterech latach*, raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Warszawa 2014, s. 9–12; materiały z konferencji „Pozew i postępowanie grupowe w praktyce”..., cyt. wyżej; uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 30 kwietnia 2014 r., I ACa 1209/13.

i podnosił oprocentowanie podczas niekorzystnych dla kredytobiorców zmian parametrów ekonomicznych, natomiast w sytuacji korzystnej dla konsumentów – uchylał się od obniżania oprocentowania w wystarczającym stopniu. W ten sposób nienależycie wykonywał umowę i pobierał wyższe oprocentowanie m.in. od stycznia 2009 do lutego 2010 roku.

W dniu 20 grudnia 2010 r. do Sądu Okręgowego w Łodzi wpłynął pozew grupowy złożony przez reprezentanta grupy, Miejskiego Rzecznika Konsumentów w Warszawie (reprezentowanego przez profesjonalnego pełnomocnika)³⁷. Pozew obejmował jedynie roszczenie o ustalenie odpowiedzialności³⁸ banku za działania podejmowane z naruszeniem praw jego klientów. Po przeprowadzeniu rozprawy 6 maja 2011 r. Sąd Okręgowy w Łodzi wydał postanowienie, w którym uznał, że sprawa nadaje się do rozpoznania w postępowaniu grupowym. Postanowienie to zostało zaskarżone przez bank, ale 28 września 2011 r. Sąd Apelacyjny w Łodzi prawomocnie oddalił to zażalenie. Dnia 28 grudnia 2011 r. Sąd Okręgowy w Łodzi ustalił treść ogłoszenia³⁹ oraz zdecydował, że zostanie ono opublikowane w „Gazecie Wyborczej”. Ogłoszenie zostało opublikowane w dniu 31 stycznia 2012 r., a osoby zainteresowane przystąpieniem do grupy miały dwa miesiące na złożenie stosownego oświadczenia. W dniu 6 września 2012 r. sąd wydał postanowienie, które ustaliło ostateczny skład osobo-

---

37 Warto wskazać, że coraz częściej w takich sprawach reprezentantem grupy staje się rzecznik konsumentów, co wynika w dużej mierze z faktu, że rzecznicy są ustawowo zwolnieni od ponoszenia kosztów sądowych w całości. Aktualnie reprezentantami grupy w ramach pozewów grupowych są: Miejski Rzecznik Konsumentów w Warszawie, Powiatowy Rzecznik Konsumentów w Pruszkowie, Miejski Rzecznik Konsumentów w Szczecinie, Powiatowy Rzecznik Konsumentów w Szczecinie, Miejski Rzecznik Praw Konsumentów w Olsztynie, <http://konsument.um.warszawa.pl/pozwy-grupowe> (dostęp 20 lutego 2015).

38 Pozew o zapłatę byłby zbyt skomplikowany (żeby nie powiedzieć niemożliwy) z uwagi na nadmierne trudności z ujednoczeniem wysokości tak wielu roszczeń odszkodowawczych.

39 Treść ogłoszenia, http://konsument.um.warszawa.pl/sites/konsument.um.warszawa.pl/files/zalaczniki/aktualnosci/ogloszenie_o_wszczeciu_postepowania_grupowego.pdf (dostęp 20 lutego 2015).

wy grupy na 1247 osób, podczas gdy pierwotnie było ich 776. Wartość przedmiotu sporu wyniosła 5 mln złotych. Formalny etap postępowania zakończył się jednak dopiero 29 listopada 2012 r., po rozstrzygnięciu Sądu Apelacyjnego w Łodzi, który prawomocnie oddalił zażalenie banku w przedmiocie kaucji, mającej wynieść 607 006 złotych.

Postępowanie trwało ponad 40 miesięcy, w tym przed sądem I instancji ponad 30 miesięcy.

Dopiero 19 czerwca 2013 r. odbyła się pierwsza rozprawa merytoryczna przed Sądem Okręgowym w Łodzi, podczas której wszystkie wnioski dowodowe banku zostały oddalone i ogłoszone zostały mowy końcowe pełnomocników stron. Sąd zamknął rozprawę i odczytał ogłoszenie wyroku. Dnia 3 lipca 2013 r. sąd I instancji ogłosił wyrok, w którym orzekł, że bank, pobierając raty kredytu od konsumentów-członków grupy, pobierał je częściowo bezprawnie, a kwoty te podlegają zwrotowi wraz z odsetkami ustawowymi. Od tego wyroku pozwany złożył apelację, w wyniku której 30 kwietnia 2014 r. zapadł prawomocny wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi, który oddalił w całości apelację banku, a tym samym podtrzymał rozstrzygnięcie sądu I instancji.

Jak wynika z powyższego, całe postępowanie (i to tylko w przedmiocie ustalenia odpowiedzialności pozwanego) od dnia wniesienia pozwu do dnia wydania przez Sąd Apelacyjny w Łodzi prawomocnego wyroku w sprawie trwało ponad 40 miesięcy, w tym przed sądem I instancji ponad 30 miesięcy, a sam etap formalny przed sądem okręgowym (uwzględniający postanowienie o dopuszczalności postępowania grupowego, ogłoszeniu o wszczęciu postępowania, postanowienie co do składu grupy, postanowienie w przedmiocie kaucji na zabezpieczenie kosztów procesu) zakończył się po ponad 23 miesiącach, przy czym pierwsza merytoryczna rozprawa przed sądem I instancji odbyła się po 30 miesiącach od dnia złożenia pozwu. Dla porównania, średni czas trwania postępowania sądowego w sądzie okręgowym jako

sądzie I instancji w sprawach cywilnych procesowych wynosi 7,8 miesiąca, a w sprawach gospodarczych procesowych – 11,4 miesiąca⁴⁰.

Druga sprawa⁴¹ prawomocnie zakończona – i to w sposób korzystny dla strony powodowej – dotyczył zażądania zapłaty kary umownej z tytułu niezakończenia robót związanych z budową budynku mieszkalne-

go w terminie wskazanym w umowie przedwstępnej. Toczyła się przed Sądem Okręgowym Warszawa-Praga w Warszawie (sygn. akt II C 779/11) oraz przed Sądem Apelacyjnym w Warszawie (I ACa 1435/13). Z takim roszczeniem wobec dewelopera wystąpiła grupa klientów-konsumentów w liczbie 20 osób, które w okresie od 1 kwietnia 2007 r. do 4 września 2008 r. zawarły z pozwanym umowy przedwstępne kupna-sprzedaży lokali mieszkalnych. Umowy te zawierały unormowanie, zgodnie z którym – w przypadku niedotrzymania terminu zakończenia robót – wykonawca (pozwany) zobowiązał się do zapłaty odsetek ustawowych za zwłokę, liczonych od sumy dotychczas wpłaconych wykonawcy środków finansowych (kara umowna). Roboty nie zostały zakończone w terminie, a wykonawca uchylał się od zapłaty kary.

W dniu 30 sierpnia 2010 r. do Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie wpłynął pozew grupowy. Pozew obejmował roszczenie zasądzenia od pozwanego kwot po 40 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 30 sierpnia 2010 r. – na rzecz poszczególnych członków grupy. Dnia 23 kwietnia 2012 r. Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie wydał postanowienie o dopuszczalności postępowania grupowego, a 6 września 2012 r. postanowienie, które ustaliło

⁴⁰ *Sprawność postępowań sądowych...*, cyt. wyżej.

⁴¹ Pot. treść uzasadnienia wyroków: Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie, II C 779/11 oraz Sądu Apelacyjnego w Warszawie, I ACa 1435/13.

ostateczny skład osobowy grupy. Wartość przedmiotu sporu wyniosła 520 000 zł. Następnie 24 czerwca 2013 r. sąd I instancji wydał wyrok uwzględniający powództwo w części (dla każdego członka grupy została zasądzona inna kwota, niższa od żądania pozwu), zaś w pozostałym zakresie powództwo zostało oddalone. Od tego wyroku obie strony złożyły apelację. W dniu 15 kwietnia 2014 r. zapadł prawomocny wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie, który zmienił zaskarżone orzeczenie w części i zasądził wyższe kwoty na rzecz członków grupy, natomiast w pozostałym zakresie oddalił apelację obu stron.

kwoty 40 000 zł). Zdaniem Sądu Apelacyjnego ujednolicenie roszczenia jest wymagane jedynie na etapie oceny, czy postępowanie grupowe jest w ogóle dopuszczalne (etap postanowienia o dopuszczalności postępowania grupowego oraz etap postanowienia co do składu grupy). Sąd Apelacyjny wskazał, że od dopuszczalności roszczenia należy odróżnić jego zasadność – i w jego ocenie brak jest normy prawnej nakazującej sądowi orzekającemu ujednolicić kwotę, do której uwzględnić powództwo, jeśli materiał dowodowy wskazuje, że kwoty te są różne w odniesieniu do poszczególnych przedstawicieli grupy. Idąc dalej,

Sąd Apelacyjny wskazał, że od dopuszczalności roszczenia należy odróżnić jego zasadność – i w jego ocenie brak jest normy prawnej nakazującej sądowi orzekającemu ujednolicić kwotę, do której uwzględnić powództwo, jeśli materiał dowodowy wskazuje, że kwoty te są różne w odniesieniu do poszczególnych przedstawicieli grupy.

Co istotne, Sąd Apelacyjny wskazał, iż sąd orzekający nie jest zobowiązany do ujednolicenia kwot zasądzanych na rzecz strony powodowej do najniższej kwoty należnej członkowi grupy lub podgrupy, co sugerował pozwany. Zdaniem tego sądu usytuowanie przepisu dotyczącego obowiązku ujednolicenia wysokości roszczenia we wstępnej części ustawy (art. 2 ust. 1 u.d.r.p.g.) oraz odniesienie tej kwestii do dopuszczalności postępowania grupowego wskazują jednoznacznie, że z takim ujednoliceniem mamy do czynienia tylko na etapie złożenia pozwu i dokonuje go strona powodowa (w tym przypadku strona powodowa żądała zasądzenia na rzecz każdego członka grupy – osobno lub solidarnie ze współmałżonkiem –

sąd II instancji wskazuje, iż wobec braku unormowania podobnego do art. 73 § 2 k.p.c. (wyrok ma dotyczyć niepodzielnie wszystkich współuczestników) nie zachodzi konieczność identycznego rozstrzygnięcia w stosunku do wszystkich członków grupy, a wymóg ujednolicenia wysokości dochodzonych w procesie grupowym roszczeń pieniężnych nie wywołuje żadnych skutków na gruncie praw lub obowiązków materialnoprawnych.

Na przykładzie tej sprawy ponownie widać, że postępowanie grupowe trwa zdecydowanie dłużej niż pozostałe postępowania sądowe w sprawach cywilnych. Całe postępowanie (grupa liczyła tylko dwudziestu członków) od dnia wniesienia pozwu

do dnia wydania przez Sąd Apelacyjny w Warszawie prawomocnego wyroku w sprawie trwało ponad 43 miesiące, w tym przed sądem I instancji prawie 34 miesiące.

III

Na zakończenie warto przywołać postępowania, w których sądy wskazały na niedopuszczalność rozpoznawania sprawy w trybie ustawy o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym. Przykładowo dotyczą one:

- 1) żądania zwrotu nienależnie pobranych kwot stanowiących podwyżkę czynszów dokonaną na podstawie uchwały rady miasta, której nieważność w całości stwierdził wojewódzki sąd administracyjny; pozew został odrzucony przez Sąd Apelacyjny w Szczecinie postanowieniem z dnia 28 sierpnia 2012 r. z uwagi na stwierdzone nieprowadzenie przez gminę działalności gospodarczej w sferze najmu lokali komunalnych, a w konsekwencji nieposiadanie przez najemców tych lokali statusu konsumentów, który powstaje wyłącznie w korelacji z przedsiębiorcą;
- 2) żądania ustalenia odpowiedzialności Skarbu Państwa w sprawie tzw. afery Amber Gold – Sąd Okręgowy w Warszawie postanowieniem z dnia 5 czerwca 2014 r. odrzucił pozew i uznał, że pozew grupowy w tej sprawie jest niedopuszczalny z uwagi na niespełnienie przesłanki formalnej, jaką jest tożsamość faktyczna roszczenia;
- 3) żądania ustalenia odpowiedzialności Skarbu Państwa za skutki katastrofy hali Międzynarodowych Targów Katowickich podczas wystawy gołębi pocztowych w 2006 r. – Sąd Okręgowy w Warszawie postanowieniem z dnia 3 września 2013 r. odrzucił pozew i uznał, że pozew grupowy w tej sprawie jest niedopuszczalny z uwagi na niespełnienie przesłanki formalnej, jaką jest tożsamość faktyczna roszczenia⁴².

42 Sprawę ostatecznie rozstrzygnął Sąd Najwyższy, który orzeczeniem z dnia 28 stycznia 2015 r. uznał ten pozew za dopuszczalny i uchylił postanowienia sądów I i II instancji o jego odrzuceniu.

Podsumowanie, wnioski

Mimo dość ograniczonego zakresu przedmiotowego postępowanie grupowe cieszy się w Polsce stosunkowo dużą popularnością. W ciągu niespełna 48 miesięcy funkcjonowania ustawy (od 19 lipca 2010 roku do 30 czerwca 2014) do sądów okręgowych wniesiono 144 pozwy grupowe, co daje średnią 36 pozwów rocznie, czyli 3 pozwy miesięcznie. W porównaniu do systemu szwedzkiego, gdzie w ciągu sześciu lat obowiązywania ustawy (2003–2008) wpłynęło tylko 12 pozwów⁴³, regulacja polska wydaje się bardzo popularna.

W uzasadnieniu do projektu ustawy o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym jego twórcy wskazali, iż „[c]elem postępowania grupowego jest stworzenie możliwości rozstrzygnięcia wielu podobnych spraw różnych podmiotów w jednym postępowaniu. Postępowanie grupowe ułatwia dostęp do sądu w sytuacjach, w których dochodzenie roszczenia w takim postępowaniu jest korzystniejsze dla zainteresowanego niż indywidualne występowanie z własnym roszczeniem (np. w przypadku dochodzenia bardzo małych kwotowo roszczeń od jednego sprawcy szkody) i dzięki temu zwiększa efektywność ochrony sądowej. Cele, którym służy postępowanie grupowe, są istotne nie tylko dla samych zainteresowanych stron sporu, ale także wymiaru sprawiedliwości jako takiego. Przede wszystkim należy wskazać na takie zalety postępowania grupowego, jak ekonomia wymiaru sprawiedliwości czy ujednolicenie rozstrzygnięć w podobnych sprawach. Przez postępowanie grupowe osiąga się odciążenie sądów od rozpatrywania wielu podobnych spraw różnych podmiotów oraz zmniejszenie kosztów postępowania (np. wspólne postępowanie dowodowe)”⁴⁴.

Niniejszy artykuł ma być próbą odpowiedzi na pytanie, czy wszystkie te cele zostały przez ustawę

43 Zob. <http://www.iclg.co.uk/practice-areas/class-and-group-actions/class-&-group-actions-2015/sweden> (dostęp 22 lutego 2015); brak jest późniejszych wiarygodnych danych, choć pojawiają się informacje o około 15 pozwach rozpatrywanych merytorycznie przed sądem do 2012 roku włącznie (przez 10 lat funkcjonowania ustawy), pozostałe zostały odrzucone lub zawarto ugodę – tak m.in. <http://www.csls.ox.ac.uk/documents/Joersjo.pdf> (dostęp 22 lutego 2015).

44 Rządowy projekt ustawy..., cyt. wyżej, s. 2–3.

osiągnięte. W mojej ocenie nie do końca tak się stało, a to z kilku powodów.

Przede wszystkim uważam, że zakres przedmiotowy ustawy jest zakreślony zbyt wąsko i powinien zostać rozszerzony przynajmniej o roszczenia z dziedziny ochrony dóbr osobistych, roszczenia pracownicze czy też roszczenia dotyczące odpowiedzialności kontraktowej między przedsiębiorcami⁴⁵. W mojej ocenie, gdyby zakres przedmiotowy był zakreślony szerzej (a nawet nieograniczony) naturalnym filtrem stałyby się tożsamość podstawy faktycznej powództwa czy też jednorodność roszczeń lub ich ujednolicanie, zatem nie ma uzasadnienia dla wprowadzenia dodatkowych przedmiotowych ograniczeń tej ustawy.

Po drugie, postępowanie grupowe trwa zbyt długo (zwłaszcza jego część formalna w ramach fazy rozpoznawczej) i to jest jeden z głównych mankamentów tej regulacji, zatem nie może być w tym przypadku mowy o realizacji zasady ekonomiki i efektywności postępowania. Jak wskazywałam, postępowanie grupowe trwa kilkakrotnie dłużej niż postępowanie zwykłe, które i tak jest uważane powszechnie za prowadzone w sposób niesprawny i przewlekły, mimo iż dane publikowane przez instytucje polskie i międzynarodowe świadczą o rzeczywistej poprawie w tym zakresie⁴⁶.

45 Co do zasady uważam, że wystarczające jest ograniczenie pojęciem „sprawa cywilna”, jak było to przewidziane w pierwotnej treści projektu u.d.r.p.g.

46 Por. *Efektywność polskiego sądownictwa w świetle badań międzynarodowych i krajowych*, raport Forum Obywatelskiego Rozwoju, Warszawa 2010, http://www.for.org.pl/upload/Nowy_Wymiar_Sprawiedliwosci/sady_raport2_popr1.pdf (dostęp 20 lutego 2015); J. Michalski, *Oblicza sprawiedliwości*, „Na Wokandzie” 2013, nr 2 (16), s. 20, <http://nawokandzie.ms.gov.pl/wp-content/uploads/2013/03/wokanda-16.pdf>; Raport „Doing Business 2014”, zgodnie z którym w ciągu lat 2009–2013 Polska dokonała największej poprawy (ze wszystkich 183 państw) w zakresie „enforcing contracts”, m.in. ze względu na modernizację postępowania cywilnego, <http://www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB14-Full-Report.pdf>, s. 112–113; Raport Ministerstwa Sprawiedliwości z działalności sądów powszechnych 2009–2013, <http://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/publikacje/> (dostęp 22 lutego 2015).

Moim zdaniem warto rozważyć wprowadzenie kilku zmian do ustawy o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym przy jej najbliższej nowelizacji, które mogłyby korzystnie wpłynąć na przyspieszenie postępowania:

- 1) zniesienie instytucji kaucji na zabezpieczenie kosztów postępowania, która obecnie znacznie wydłuża cały proces, a nie stanowi realnego środka zabezpieczającego interesy pozwanego. Aktualnie niemal każdy pozwany składa wniosek o ustanowienie kaucji, który musi być przez sąd I instancji, a następnie II instancji (po wniesieniu zażalenia) rozpoznany, co tylko przedłuża postępowanie, bo realnie kaucja jest orzekana wyjątkowo rzadko przez sądy orzekające – nic dziwnego, gdyż analogiczny środek został przewidziany w kodeksie postępowania cywilnego wyłącznie w przypadku cudzoziemców (kaucja aukcyjna), zatem nie ma praktyki sądowej ani tradycji procesowej w tym zakresie;
- 2) zwiększenie liczebności grupy oraz podgrupy z odpowiednio dziesięciu i dwóch osób do – odpowiednio – np. dwudziestu i pięciu osób (trudno jest wskazać konkretne liczby, ale przy podgrupach dwuosobowych regulacja traci swój sens), co zapewne doprowadziłoby do ograniczenia ilości wpływających spraw, ale zwiększyłoby prawdopodobieństwo osiągnięcia celu postępowania, jakim jest rozpatrywanie wielu podobnych spraw w jednym postępowaniu;
- 3) skrócenie pierwszego stadium postępowania, kończącego się wydaniem postanowienia o dopuszczalności postępowania, do etapu czysto formalnego, w którym sąd arbitralnie – na podstawie pozwu (i ewentualnie odpowiedzi na pozew) – decyduje, czy zgodnie z ustawą sprawa spełnia wszystkie wymagane przesłanki umożliwiające jej rozpoznanie w tym trybie; pozwala to zaoszczędzić wiele miesięcy, które teraz są wykorzystywane na wymianę pism procesowych między pełnomocnikami; do rozważenia jest również zmiana w zakresie zaskarżalności postanowienia o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu grupowym – w wersji

- najbardziej radykalnej zmiany miałyby polegać na możliwości zaskarżenia wyłącznie postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu;
- 4) modyfikacja instytucji mediacji – wprowadzenie alternatywnych metod rozwiązywania sporu w celu zachęcenia stron postępowania do skorzystania z pozasądowych form rozwiązywania sporu, co może mieć pozytywny wpływ na przyspieszenie postępowania.

z deklarowanymi celami zalecenia ma ono służyć: ułatwieniu dostępu do wymiaru sprawiedliwości, powstrzymaniu bezprawnych praktyk oraz umożliwieniu poszkodowanym uzyskania odszkodowania w sytuacjach wystąpienia szkody zbiorowej w wyniku naruszeń praw przyznanych na mocy prawa Unii, przy jednoczesnym zapewnieniu odpowiednich zabezpieczeń proceduralnych w celu wyeliminowania nadużyć drogi sądowej (pkt 1), a wszystkie państwa

Do rozważenia jest zmiana w zakresie zaskarżalności postanowienia o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu grupowym – w wersji najbardziej radykalnej zmiana miałyby polegać na możliwości zaskarżenia wyłącznie postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu.

Do rozważenia pozostaje jeszcze kwestia rozszerzenia katalogu podmiotów, które mogą występować w roli reprezentanta grupy – w szczególności o organizacje pozarządowe i (lub) Rzecznika Ubezpieczonych, znających specyfikę spraw, jakimi na bieżąco się zajmują – i które mogłyby wesprzeć kancelarie prawne reprezentujące powoda, jak również lepiej zorganizować stronę powodową do współpracy przed i w trakcie postępowania.

Na zakończenie warto jeszcze wspomnieć o zaleceniu Komisji Europejskiej nr 2013/396/UE⁴⁷. Zgodnie

członkowskie powinny posiadać mechanizmy zbiorowego dochodzenia roszczeń na szczeblu krajowym, zarówno w odniesieniu do roszczeń o zaprzestanie bezprawnych praktyk, jak i do roszczeń odszkodowawczych, zgodnie z podstawowymi zasadami określonymi w zaleceniu. Zalecenie wskazuje również, że „[z]asady te powinny być wspólne w całej Unii, przy pełnym poszanowaniu dla odmiennych tradycji prawnych poszczególnych państw członkowskich. Państwa członkowskie powinny zagwarantować, by postępowania w zakresie zbiorowego dochodzenia roszczeń były rzetelne, sprawiedliwe i prowadzone

⁴⁷ Zalecenie Komisji z dnia 11 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych zasad dotyczących mechanizmów zbiorowego dochodzenia roszczeń o zaprzestanie bezprawnych praktyk oraz roszczeń odszkodowawczych w państwach członkowskich, dotyczących naruszeń praw przyznanych na mocy prawa Unii (Dz.Urz. UE L 201 z 26.7.2013, s. 60). Wcześniej, bo w 2008 r. Komisja opublikowała zieloną księgę w sprawie dochodzenia zbiorowych roszczeń konsumentów, a 2 lutego 2012 r. Parlament Europejski przyjął rezolucję zatytułowaną

„W stronę spójnego europejskiego podejścia do zbiorowego dochodzenia roszczeń”, w której zaapelowała, aby wszelkie propozycje działań w obszarze zbiorowego dochodzenia roszczeń przybierały formę horyzontalnych ram prawnych, obejmujących zbiór wspólnych zasad zapewniających jednolity dostęp do wymiaru sprawiedliwości poprzez możliwość zbiorowego dochodzenia roszczeń w Unii, w szczególności dotyczących między innymi naruszenia praw konsumentów.

bez zbędnej zwłoki oraz aby nie pociągały one za sobą nadmiernych kosztów” (pkt 2).

Zalecenie wskazuje konkretne rozwiązania prawne, na jakich powinny być oparte regulacje mechanizmów zbiorowego dochodzenia roszczeń w poszczególnych państwach członkowskich⁴⁸. Są to:

- 1) Model formowania grupy – zalecenie wskazuje na model *opt-in*. Wyjątki od tej reguły są dopuszczalne, ale powinny być należycie uzasadnione względami prawidłowego sprawowania wymiaru sprawiedliwości. Co więcej, członkowie grupy i uprawnieni powinni mieć możliwość wstąpienia do grupy lub wystąpienia z niej w każdym czasie przed zapadnięciem ostatecznego wyroku albo innego ważnego rozstrzygnięcia sprawy. Nie powinno to pozbawiać ich możliwości dochodzenia swoich roszczeń w innej formie (pkt 21–23).
- 2) Reprezentant grupy – państwa członkowskie powinny wskazać podmioty, które mogą być reprezentantem grupy, w sytuacji gdy nie jest nim jeden z jej członków. Podmioty te powinny jednak odpowiadać trzem kryteriom: działać na zasadach *non-profit*, ich statutowe cele działalności powinny pozostawać w bezpośrednim związku z dochodzonymi zbiorowo prawami, a także mieć odpowiednie zaplecze finansowe, zasobów ludzkich i eksperckie. Reprezentantami grupy powinny być także instytucje publiczne (pkt 4–7).
- 3) Sąd – kluczowa rola powinna zostać przyznana sądowi, który ma chronić prawa i interesy wszystkich stron postępowania, jak również skutecznie zarządzać przebiegiem postępowania (pkt 21 preambuły).
- 4) Alternatywne metody rozstrzygania sporów – rekomendowane jest zachęcanie stron postępowania grupowych do rozstrzygania sporów na drodze ugodowej sądowej albo pozasądowej, a mechanizmy te powinny być dostępne dla stron jeszcze przed rozpoczęciem postępowania, jak i w jego trakcie (pkt 25–26).
- 5) Koszty postępowania grupowego – zasadą jest, że ponosi je strona przegrywająca spór. Komisja

rekomenduje również, żeby strona powodowa była zobowiązana do wskazania źródeł pochodzenia środków finansowych przeznaczonych na pomoc prawną potrzebną do prowadzenia sporu grupowego (pkt 14–15).

- 6) Wynagrodzenie pełnomocnika procesowego – państwa członkowskie powinny zapewnić, aby sposób ukształtowania wynagrodzenia pełnomocnika procesowego nie stwarzał zachęty do inicjowania postępowań zbędnych z punktu widzenia interesów którejkolwiek ze stron. W myśl zalecenia ustawodawstwa krajowe nie powinny dopuszczać wynagrodzenia prowizyjnego, które zdaniem Komisji Europejskiej stwarza taką zachętę (pkt 29–30).
- 7) Rejestr postępowań grupowych „w toku” – zalecenie zobowiązuje państwa członkowskie do prowadzenia rejestru toczących się postępowań grupowych, dostępnego nieodpłatnie każdej zainteresowanej osobie, w szczególności w formie elektronicznej (pkt 35–36).

Zalecenie 2013/396/UE zobowiązuje państwa członkowskie do podjęcia niezbędnych środków w celu wprowadzenia w życie określonych w nim zasad. Państwa członkowskie mają na to czas do 26 lipca 2015 r., a potem powinny zdać Komisji Europejskiej sprawozdanie z ich wykonania. Wprawdzie zalecenia Komisji Europejskiej nie mają takiej mocy prawnej jak unijne dyrektywy czy rozporządzenia, to jednak wyznaczają pewne pożądane standardy regulacji w państwach członkowskich. Należy wskazać, iż rozwiązanie polskie opiera się w znacznej mierze na założeniach przyjętych w zaleceniu 2013/396/UE, jednak występują również pewne różnice, z tym że chciałabym zwrócić uwagę wyłącznie na te, których implementacja mogłaby mieć w mojej ocenie pozytywny wpływ na osiągnięcie przez ustawę o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym postawionych przed nią celów.

Przed wszystkim w zaleceniu 2013/396/UE duży nacisk położony został na alternatywne metody rozwiązywania sporów oraz aktywną rolę sądu w prowadzeniu postępowania. W mojej ocenie oba te elementy są niezwykle istotne, gdyż nie tylko wpływają na przyspieszenie postępowania (a w przypadku pierwszego – na ograniczenie ilości wnoszonych pozwów lub ich cofnięcie w wyniku zawarcia ugody przed są-

⁴⁸ Por. M. Niedużak, M. Szwał, *Pozwy grupowe...*, dz. cyt., s. 5–8.

dem), ale skutkują również poprawą jakości postępowania oraz zwiększają zaufanie uczestników do wymiaru sprawiedliwości. Utworzenie rejestru prowadzonych spraw jest również bardzo dobrym rozwiązaniem, gdyż pozwala na szersze informowanie zain-

nać o zaletach tej regulacji, jaką jest niewątpliwie możliwość żądania ustalenia odpowiedzialności pozwanego, zamiast żądania zapłaty określonej kwoty pieniężnej, co wiąże się z trudną do przeprowadzenia standaryzacją roszczeń. Ważną kwestią jest również

Ważną kwestią jest wzrost znaczenia świadomości społecznej, w szczególności konsumentów, którzy zaczynają wierzyć, że nie są bezbronni w relacji z przedsiębiorcą i coraz częściej łączą się – głównie za pośrednictwem internetu – w grupy, aby razem dochodzić swych praw.

teresowanych o możliwości dochodzenia swych praw na drodze postępowania grupowego czy też o aktualnie toczących się postępowaniach, jak również umożliwia wymianę praktyki i doświadczeń między sądami i profesjonalnymi pełnomocnikami, a w konsekwencji może mieć pozytywny wpływ na osiągnięcie celu, jakim jest efektywność ochrony sądowej.

Konkludując, regulacja postępowania grupowego po czterech latach obowiązywania ustawy nie poddaje się łatwej ani jednoznacznej ocenie. Wydaje się jednak, że oczekiwania co do jej skuteczności były większe. Z pewnością część niepowodzeń można przypisać restrykcyjnym wymogom dopuszczalności postępowania oraz przedmiotowemu ograniczeniu zakresu ustawy. Dotychczas zgromadzone doświadczenia pokazują również, że merytoryczne rozstrzygnięcie sporu grupowego jest wyjątkowo długotrwałe, co wpływa niekorzystnie na ocenę tej regulacji w kontekście stawianych przed nią celów. Kolejną słabością instytucji pozwów grupowych jest to, że nie prowadzi ona w praktyce do zakończenia sporu grupowego w drodze ugody, co ma pośredni wpływ na długość trwania postępowania. Nie można jednak zapomi-

wzrost znaczenia świadomości społecznej, w szczególności konsumentów, którzy zaczynają wierzyć, że nie są bezbronni w relacji z przedsiębiorcą i coraz częściej łączą się – głównie za pośrednictwem internetu – w grupy, aby razem dochodzić swych praw.

W mojej ocenie aktualnie znajdujemy się w momencie, kiedy ustawa dojrzała do pewnych zmian, których zakres oraz treść są w dalszym ciągu dyskusyjne i wymagają przemyślanych decyzji. Z informacji uzyskanych w Ministerstwie Sprawiedliwości, Departamencie Postępowania Cywilnego oraz Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego wynika, iż żadne prace w tym zakresie się nie toczą. Być może zostaną wykonane dopiero przy formułowaniu nowego kodeksu postępowania cywilnego, którego przepisy u.d.r.p.g. mają stać się częścią⁴⁹.

49 T. Ereciński, *Wprowadzenie. O stanie prac nad projektem nowego Kodeksu postępowania cywilnego* (w:) K. Markiewicz, A. Torbus (red.), *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach-Kocierz* (26–29 września 2013 r.), Warszawa 2014, s. 5.